

escletxa oberta a quelcom de pre-romà que servís d'agafador al nostre pirinenc *espuga*. Però tot plegat queda enlaire; i com sigui que el fet cert és que hi ha hagut el ll. *specus* des dels temps aborígens (Enni, Virgili, Cató), a aquest toca atènyer-se en primer lloc. — ¹² L'usà algun cop Ruyra: «Després vàrem entrar en un *esparagol* ombradís, on el tràngol gairebé no s'hi sentia i s'hi respirava un aire suau, agradósament enflairat de marisc», *P. de Rosa* I, 24 (també I, 144). Però ell mateix em digué (1936) que no ho coneixia de la llengua viva sinó de l'ús antic.

Esplugada, esplugador, esplugar, V. puça *Espoalici, V. espòs* *Esposcat, V. poc* *Espodanxar, espodassar, V. podar* *Esponderaments, espodrements, V. poder* *Espolet, V. esperó* *Espoleta, espoli* 'despulla', *V. despullar*; 'escreix' i altres sentits jurídics, *V. espoalici* (ESPOS) (mots confosos a tort en *AlcM*) *Espoli, V. esperó* *Espoliació, espoliador, espoliar, espoliari, V. despullar* *Espoliers, V. despullar* *Espolín, -im, i* *espolar*, del cast. *espólin* (DCEC) *Espòlit, espolitar, V. espòs* +*Espolla* 'entranyes tretres per embalsamar', *V. despullar* *Espolla* NP, *V. nota 2 a espluga* *Espollancó, V. poll (=pollastre)* *Espollar, V. poll* (paràsit) *Espollegar, espollinar, espollissar, V. poll (=pollastre)* *Espolsada, espolsador, espolsar, espolsa, espolsimada, espolsimar, espolsó, V. pols* *Espolida, espoltir, V. potina-potiner* *Espoltrar, V. poltre* *Espoltriment, espoltrir, espoltronyar, V. potina-potiner* *Espolvorejar, espolvoritzar, V. pols* *Es-pompir, V. bomba-pompa* 'bombolla'

ESPONA, 'cada costat d'un llit', 'marge o pendent d'un prat o camp, marge d'un curs d'aigua o camí', 'flanc d'una força armada', del ll. SPONDA 'carcassa o fustam d'un llit' (damunt la qual es posa el qui s'asseu en la vora del llit); ESPONERA en sentits com 'flanc o ala d'un exèrcit' és derivat d'*espona* en la darrera accepció; però *esponera* i *esponerós* en el de 'ufana, fronda o força de la vegetació, etc.' és dubtós, car no és clar que no es pugui anar a parar en aquest sentit partint d'una noció de 'cosa externa, forana', com a generalització d'aquell significat; però encara ho és menys que sigui això, ni en quina forma s'hi arribaria, i que per tant no es tracti d'un mot diferent, conservat només a Mallorca,¹ potser mossàrab, i possiblement d'origen pre-romà, cf. el grup indoeuropeu del gr. σπουδή 'esforç', 'frondositat, ufana',² alb. *punë* 'zel, atrefagament', lit. *spauda* 'barreig, munió, empentes', iraní **pau-da* 'cursa, pressa', gr. ἐσποδωμέως 'fart o de menjar' (parents de l'ags. *spōwan* 'prosperar, tenir ufana').³ □ 1.ª doc.: a) com a terme topogràfic, *sponna*, 890, Balari; 1066, *BABL* VIII, 437; b) part del llit, S. XIV, Reixac, *Questa del Sant Graal*, 157.14; c) 'ala d'una força armada', 1325;⁴ d) *esponera* 'ufana', c. 1800, *Advertencis a Fredines*, Mallorca, *DAG*.

A l'estudi d'aquest mot i els seus deriv. reals i suposats, han fornint dades i idees M.-L., *REW*, 8170; Spitzer, *LexikK*, 60; MzPi, *Orig.*, 299-300; Rohlfs, *Le Gascon*, 103; Pok., *IEW*, 998.4f. i ss.; i les meves

notes de *Festschrift Jud*, 571, i *DCEC* II, 400a46-b17.

La dada més antiga es refereix al marge d'un riu («ipsa *sponna* de super rivo», Balari, *Orig.*, 117); això és encara el que significa a l'Alta Cerdanya segons Ant. Cayrol (Cerdà, *Cont.*, 69) i això o un vessant de vall és l'*əspóna* de Ro, en el terme d'Er; «en aquella *əspóna* a l'esquerra del Clot d'en Duran hi ha la Font del Tudó», Sta. Maria de Besora, 1953. Coses d'aquesta importància ha de designar en el citat doc. de 1066 (veg. context a *sotirà SOTA*); «*espona* grossa» com a afrontació del terme del poble de Pedrís, a Bellcaire d'Urgell, any 1164 (*BABL* VII, 113); «pretenien plegava a la Galera o al barranc de aquella e feren mo<l>lons per la *espona* del ba<r>ranc», a. 1478 (en el *Llibre de Privilegis* d'Ulldacona, p. 169). Des de l'*espona* d'una vall s'estén a designar el terminal d'un municipi: el Mas de Galls «és l'*əspóna* del poble, on afronta amb Vallmanya», Pinós de Solsonès, 1964.

L'antiguitat d'aquesta acc. la posa de relleu el fet que hagué de pertànyer al pre-cat. de la Vall de Boí, o sigui el dialecte mixt que es parlava en aquesta zona fins entorn de l'any 1000, de lèxic ja molt romànic però amb fonètica i gramàtica bascoide, mantingut fins avui en la toponímia: el «Barranc de Ribera-Spòna», damunt Taüll, mostra sintaxi basca en l'ordre de composició (= *espona de ribera*).

Avui, en sentit topogràfic, és un mot de tot el català occidental, des de l'Alt Pallars fins a les Garrigues (ja no en el Priorat, on diuen *marges* per als dels camps); però de la Granadella ens diuen que «lo seu terme és extremadament sec y bastant accidentat, per quin motiu se veuen obligats a construir fortes margenades (*espones*) per a contenir les terres» (Rocafort, *Geogr. Gral. de Cat.*, Lleida, p. 335); *əspóna* és marge de pedres, que separa dos camps, al Vilosell, a Aspa, a Almatret (1936), però a Ulldemolins ja ho rebutgen i només admeten *màrxes* com a propi d'allà; a Aguilà de Bassella m'expliquen que «la Peça del Morral» és una *əspóna* (1956); a Alfés, des dels marges de pedres, ho estenen a una espècie d'escarpa de muralla: «vora els portals de La Vileta encara es veuen unes *espones* de pedra, amb unes llambordes» (1964); «tal herba se fa en las *əspónas* de ---», Alins de Llitera (1965).

Més a l'Oest s'estén amplemunt tot això per Aragó en la forma *espuenda* «margen de riu, de camp» (*DMPeralta*); *spuenna* amb aquest valor ja apareix en un doc. de S. Juan de la Peña, de 1062; «en la *Spuena* --- del campo de Agostín» lleigeixo en un doc. de Plan de Gistau, de 1571 (1965). I des d'ací entra en els dialectes bascos: *esponda* «talud de un muro o terreno» a Sule, Roncal, Zaraitze i Arakil (nav.); *exponda* allí mateix i en dos pobles guipuscoans, i ja apareix així en Leizarraga (1546). *Expondandi* (o sigui 'espona gran') és una partida del terme de Pamplona (Balaztena, 1.ª *Reunión de Toponimia Pirenaica*). *Espòna* 'marge de camp' és també de tot el gascò pirinenc, des de la Vall d'Aran fins al Bearn (Rohlfs, *Le Gascon*, § 103) i ja s'hi troba a l'Edat Mitjana: «au cant de la *spona* de la sordere qui bee d'Arr enbag», a. 1440 (*Cartulari* d'Ossau, B, 238).